

Stjepan S. Frauenheim (1886–1945)

30. TRAVNJA

Minulo je dyjesto ljeta
Od kobnoga onog časa
Kad na vedru nebu svijeta
Ugasnula je zvijezda jasna,
Zvijezda svijuh sokolova.
A iz gnijezda Lovelova.

Dičnog kadno Frankopana
Doma slave tvrdi kam
I šuru mu Zrinjskog-bana
Iz domaje podlom varkom,
Kukavice odmamiše.
Odmamljene smaknuše ih.

Minulo je...
Ali svetim poštivati
Dovjek harni će vas sinci
Vašeg doma mučeničkog.
Poštivat će prah vam sveti,
Vas i – sva načela vaša...

Posavska Hrvatska, 1911., br. 17.

Fran Galović (1887–1914)

30. TRAVNJA⁹⁶

Oj divovi, vi hrvatski junaci,
Domaja danas gorke suze lije
I oko vašeg groba vienac vije,
To njene boli očiti su znaci.

Vi snivate u pustoj tamnoj raci,
Al spomen na vas izčezenuo nije,
Ko prethodnica zvezda on nam sije,
I svemoćni su njeni sjajni traci.

Junaci dični, kad će svanut jednom
Slobode traci našem rodu biednom,
Nek pojave se vaše sjene svete,

Pred nama nek na bojište polete;
A žarko sunce neka silno plane,
Dočekamo li srećne, bolje dane.

Hrvatsko pravo, 1906., br. 3136.

⁹⁶ Ovaj naslov uzet je iz zbirke *Pjesme*, knj. 2., Zagreb, 1940, str. 3. Izvorno je objavljena u *Hrvatskom pravu*, 1906., br. 3136., zajedno s pjesmom Spiridiona Petranovića pod zajedničkim naslovom »Hrvatskim mučenicima«, gdje je potpisana šifrom V. I. S. U *Pjesmama* četvrti stih druge strofe glasi: »Oj čarobni su njeni sjajni traci.« Ovdje je kao u izvorniku. (nap. ur.)

Fadil Kurtagić-Bratilski (1889-1958)

30. TRAVNJA

Oj tužni danče!...
U okove ropstva stegnut Hrvat bludi
Krvavijem gledom po prošlosti njivi
A najcrniji akord kida mu iz grudi
Uz dah ko smrt grozan i dok oblak sivi
Nad njegovom glavom ko neman se vije
On ipak snije...

Oh krasni sanče!...
Bar ti si mu krasan poput zore rujne
I u tebi Nada zlatna krila širi,
Raspršiti da će te časove nujne,
Da vjetar mu snage koji sada piri
Dušmane će smrvit u svom urnebesu
I srdžbe biesu...

Utjeho mila!...
Nek zna dušman silne što njegove lave
Na nevjeri smaknu. Zlatno doć će doba
Kad će Hrvat gordi dušmanske im glave
Odrubiti mnoge, jer sa milog groba
Titana mu zefir do srca se krili
I bolno cvili...

Tiranska sila
Nestaje poput traka lake vjere
Ili poput sniega suncem obasjana;
Ko oganj se sjaju Hrvatove zjene,
Vremena će doći Zrinjskih, Frankopanâ
I Hrvat-rob će stresti jaram kleti,
Za Narod umrieti!...

30. TRAVNJA

K onomu tužnom mjestu se danas
Hrvatske majke uzdisaj vije,
Gdje dva joj sinka – mezimčad njenu
zemljica krije.

Bijahu hrabri, sokoli pravi,
A majci djeca nježna i mila
Svu svoju sreću, budućnost svoju
U njih bje svila.

I njenim grudim, koje već dugo
Znadaju samo čemer i jade,
Prostruji dražest i ljubkost nove
zlaćane nade;

Al za čas, da si tim gorčim opet
Potokom suza obraze smoči,
Padoše sinci, jer pravda ima
svezane oči.

A njine kosti – majčin amanet
Može li sudba da bude hudja!
U hladno ždrielo nehajno prima
zemljica tudja.

I zalud ona stoljeća čezne
U rodnoj zemlji da prah im leži,
Da na grob stavi hrvatskog cvieća
vienac im svježi.

⁹⁷ Autorovo stvarno ime nije bilo moguće nedvojbeno utvrditi

Miljena majko, svrni od zemlje
Pogled u plave nebišta kraje
Odonud duše njihove tebi
i rodu sjaje.

Ondje na vrelu vječite pravde
Šapću božanstvu molitvu tajnu
Da tebi opet vrati slobodu
i krunu sjajnu.

A kada čas taj željeni svane
Planut će rujem nebište cielo
I četir' zvjezde čarobne, krasne
zlatit ti čelo.

U njih će svjetle likove prvih
Sinova srećna gledat' ti zjena
Likove Petra, Krste, Antuna
i Eugena.

Hrvatsko pravo, 1897., br. 447.

Petar Grgec (1890–1962)

POSLJEDNJI ČASOVI PETRA ZRINSKOG
(Izvadak historijske reportaže)

Svršeno je dakle. Zbogom svijete tužni!
Na sud mi je poći pred pravednog Boga.
Ne bojim se smrti, već sam mnogo puta
Gledo joj u lice za života svoga.

Kriste, sveti Bože, pa zašto mi ipak
Dušu groznim bićem ljuta šiba strava?
Zašto li mi srce nemirno se trza?
Zašto s teških misli mrači mi se glava?

Katarino, ženo, ti me nećeš kleti,
Uvijek si mi bila hrabra pratilica,
O, hvala ti, hvala što zbog tebe nikad
Nisam moro biti sinja kukavica.

Al otkako znadem koliko li patiš
I da su sirote nedužna nam djeca,
Duša moja često od očaja pada,
Miso se ledeni, srce bolno jeca.

Leopolde, kralju, ne čudim se tomu
Što se mojoj smrti krvnički veseliš.
Al zašto uživaš u patnijama žene
I zašto mi djecu usmrtiti želiš?

O, kad krivokletnik prijesto učvršćuje,
Zar se čovjek onda čemu čudit smije?
Kralj Leopold mirno ne može da spava
Dok i jednog Zrinskog Božje sunce grije.

U sadašnjost više pouzdanja nemam,
Pravdu od tirana čekaju tek lude.
Utjeho jedina – to je jošte priziv
Na moj narod cijeli i buduće ljude.

Pa hoćete l' znati, hoćete li smjeti,
Vi budući ljudi što imate doći,
Hoćete li znati dovoljno razlučit
Istinu od laži i svjetlo od noći!

Tko slobodu ljubi, ne može da zbori,
Njemu prijete uze, vješala i mači,
Istina se tlači, a sužanjske sluge
Hvastaju se: Mi smo Hrvatske tumači!

Pa hoćete l' znati, hoćete li smjeti,
Vi budući ljudi što imate doći,
Raskinuti teške verige sužanjstva
Ili ćete i vi za lašcima poći?

Znadem: mnoge laži što ih ropstvo piše,
Doći će i do vas u istine liku,
Pa hoćete l' znati, hoćete li moći
Strgnut s lica krinku lašcu i krvniku?

O, sumnajte o svem što vam moji suci
Sa slugama ropstva kazuju o meni,
O budući ljudi što imate doći,
Glas vratite dobar mojoj uspomeni!

Čemu da se plašim? Čemu li da sumnjam?
Ropstvo svijetom trajno ne može da vlada!
Ne dam, ne dam, da me mračni očaj lomi,
Znadem da laž svaka ipak jednom pada!

Što je moja krivnja? Kriv sam jer upoznah
Da i Hrvat ima pravo na slobodu,
Htjedoh oslobodit dom od tiranina,
Što još teži udes momu snuje rodu.

Sva su naša prava danas polomljena,
Habsburgovci drsko sve zakletve gaze,
Po hrvatskom domu lakaji se koče,
Koji pred tiranom u prašini plaze.

A ja nijesam mogo lagati ni puzit,
Ni cjelivat ruku što nas bije, davi,
Zato idem u smrt drugim na strahotu,
Da se ista miso i kod njih ne javi.

Al tiranstvo zalud napreže sve sile
Da miso slobode uguši u klici,
Nisam više plemić, svom se vraćam putu,
Iz njega će niknut moji nasljednici.

Sve što sam imao sve su mi uzeli:
I ženu i djecu, i plemstvo i časti,
Al ostavljam ipak rodu oporuku:
Sloboda je vječna, ropstvo mora pasti!

Hrvatski Zagorac, 1937., br. 135.

Petar Magerl (Pero M. Gotalovački) (1890-1929)

30. TRAVNJA

Psalam mrmori tiho i mrije s mraznog crnog opila
Mukli se zvuci zvonova liju
A jutarnje magle drhću i bliede ko tkivo mrtvačkog vela
Kud mrtvi čempresi sniju –

Vijore vjetri jecaju... cvile... u jutru proljetnom mlakom
Povorka vije se duga.
Stratištem crnim ruj sunca titra prvim krvavim trakom
A oblaci tužni plinu i lete u dalj nekud – put juga...

– I mrie psalam... i zvuci zvonova zamiru tiho i šute...
Tek vijor rosno puplje još svija
I civili u dalji... daleko – gdje s čežnje dvije ruže umiru žute...
– I minu pogreb i tragedija –

* * *

Vapaji tužni pustih grobova ko cika ozeblnih ptica
U dalj su pošli – put juga –
I plać i suza u dalji tamo mnoga orosi lica
I crna ovi sve tuga...

Tudjinskom groblju uzdasi dugo, dugo su plovili plačni
Ko jecaj samotnog čeda
I poslie su negdje drhćuć u tami – sred zdenih zidina mračnih
Dva cvjeta svenula blijeda...

I minu sve – i viekovi dugi usnuše tužni i sneni
I mnogi još uzdah se proli
I mnogu još suzu Kraljica naša ko led na umornoj zjeni
Osjeti – drhćuć ko harfa boli...

I danas još luta Kraljica suzna stepama bezkrajnim tamnim
U noć vjetrine punu
I vapi i zove uzdahom plamnim –
Ko djevojče meko lijerovu krunu –

Luta u tami... suzna bez svjetla i zore i sunčanog dana
A divlje prate je strune –
I klika divlja mračnijeh sjena, gdje kliču hladno: »Hosana, Hosana!«
Ko vjetar, vjetar sjevernih strana kad dune...

Al jednom ćeš majko, Kraljice naša, mrtvom otet se mraku
Na uskrsle majske poljane
I ugledat svjetlo i krvave vatre gdje plamte u mirisnom zraku
I slobodno sunce kad grane! –

Sa priestolja ti ćeš Kraljice naša kružit ponosnim okom
Gdje kupe se sinci hrvatskog roda –
I otimlju snu se mrtvom, dubokom –
Uz himnu silnu gdje ori sloboda!...

Ja ču ti majko Kraljice naša sa silnim, svetim čeznućem
Pred priesto pasti satrven nice –
I tebe slavit uz ocean suza - u zanosu strasnom i vrućem
I zlatnoj će liri prepuknut žice —

Hrvatsko pravo, 1909., br. 4033.

ZADNJI BOŽIĆ NA OZLJU GRADU

Ko velja epopeja što krv i slavu poje
u snježnoj noći Kupa kroz vjetra zvižduk šumi,
a mrke kule nad njom u polusvjetlu stoe,
u snježnoj noći Kupa kroz vjetra zvižduk šumi.

Iz dalji putnik noćni kroz prođol mrki gleda,
i grad mu se na gori ko dim i plamen čini;
čas misli zublja to je što Krista smračit ne da,
čas oblak što već Mjesec u svojoj guta tmini...

U dvoranama sjajnim na stolnjaku od svile
gle kupu sve do kupe plam kandelabra zlati,
junaci do njih divni uz bijele gorske vile:
to čaju ponoć svetu baš najveći Hrvati...

I cilik srebrn-zvona kroz noć se zimsku prosu
ko poziv rajske... Oni – put crkvice se giblju
uz baklje što im zlato kroz dugu predu kosu
i kroz šum čelenaka vrh glava što se ziblju.

Ban Petar prvi stupa, a uza nj Katarina,
iza njih trolist divan: ljepota Jelka, Ivo
i Zorica, oj nježna ko pupolj bijelog krina;
za njima pratnja sjajna – tek pjesnik takvu snivo...

Svi pod trijem sveti uđu. U sjaju crkva sijeva,
uz oltar Betlem blista; anđelak nad njim gudi,
a Zorka k njemu letnu i val mu čeka pijeva;
ta skupa rajska Čedu zapojat s njime žudi.

Al šuti ando. – Ona – gle reć bi čula zvuke
gdje tihim valom slaze sa rajske violine –
oj, kako uz njih pjevnu... Anđelak isti ruke
vrh struna gibat poče, da pijev joj k nebu vine...

Glas rajske zamre tio... Na baršun svi su klekli;
a »Slava« hramom jekne uz trublja harmoniju:
svi dusi Zrinskih pređa što ikad vraga sjekli
pod svod se stekli sveti... Kroz miris kada pliju...

U lijepo čelo Petra gle uprli su zjene:
»Oj, divno li je, šapču, da, dostoјno je krune!«
I kruže dalje tiho – tek vidiš krila sjene...
a oči im se nujne, ah, bolnom suzom pune...

Vrh trolista, gle, divnog sad šire krila bijela;
zaštitiš zar ga želete ili vinut sobom gore,
da samrt mu ne zada dušmana gladnog strijela?
Oj, spaste ga, de spaste! – Mir! – Dusi nešto zbole:

»Gdje, gdje je Lepe kruna!? – Mi vilinju ti kosu
ovjenčat ćemo njome, o Katarino krasna!
– Al jao, sni nam ginu... Na lik ti krv se prosu...
U more suza, mraka ti toneš, zvijezdo jasna...«

I svrši Žrtva. Mir je. Tek suza katkad kane.
A Petar sagnut stoji na zlatnom snatreć maču.
Zar ispred rajskog Čeda svog doma broji rane...!?
I misli Petar nujno – a Zrinski dusi plaču...

Luč, 1914., br. 8.

30. IV. 1671.
Mučenicima za ideju ujedinjene i velike Hrvatske

Sa vječnom skepsom, bez nada što dižu,
S flegmom, sa kultom kumira u duši
Lažno se ovo pokoljenje ruši
U poniženju, ko crvi što gmižu.

Bez silne Vjere iz kušnja što stižu
Nema nam spasa ako u ovoj tmuši
Neznanja i mržnje, što nas od svud guši,
Sužanja bude što pragove ližu...

Stog oni koji svjetli primjer dadoše,
Kad za IDEJU na stratištu padoše
Nek uzorom nam u vrlini budu:

Da ne molimo ropski: – milost! – a kroz plač,
Neg ko i oni: SVE ZA ČAST, I GRUDU!...
Pa ne će biti šija za krvnički mač!

Pravaš, 1914., br. 4.

Antun Fabrio (1892-1956)

U SPOMEN ZRINSKOG I FRANKOPANA prigodom prijenosa njihovih kostiju iz tuđine

*Jer rod samo, koj si mrtve štuje,
Na prošasti budućnost si snuje.*
Preradović

Slavne da ste kosti mučenika naši!
U slobodnom domu slobodnije ruke
Guslar će da sada gusalala se maši,
I da lovor-v'jencem kiti Vaše muke.

Misao za koju raka Vam je data,
Iza duge borbe kad padoste smjelo,
Nakon teških patnja evo posta djelo...
Spomen Vaš će živjet v'jekom u Hrvata.

Trunuli steugo u tudjemu kraju,
Kao i mi roblje na rodjenoj grudi,
A' kad Sunce obli milu nam domaju,
U slobodnoj zemlji počinak Vam budi.

Kosti će sad Vaše medj nama da leže,
Kao moći naše i amanet sveti;
Grob će Vaš da kiti cv'jeće uv'jek sv'ježe,
A narod će jednom muke da Vam sveti.

Misli će se naše iz dalekih strana
Kao jedna skupit kraj Vašeg pepela;
Kanuti će suze tog velikog dana
Od tužnih glasova svečanog op'jela.

Grob će da Vam ospe sretne domovine
Mirisavi behar proljeća nam rana,
A iz sviju grla glas će da se vine:
Vječna slava sjeni Zrinskog-Frankopana!

Nikola Šop (1904–1982)

TRIDESETI TRAVNJA

Domajom se mukli natisli zvuci
ko olovna krila –
Došla je ona s mačem u ruci.
I za čas jedan crna tkanina
junačka Vaša lica je skrila.
I prskala krv je niz stubište mrko
i trnuli živci u zadnjim trncima –
U patnja teških zvucima
zamiro uzdah je naš.
O, gorak je bio naš plać!
skršeni bjesmo, al' ipak
pred očima našim sjao se mač.

I prođoše ljeta već mnoga –
Tirana carstvo je palo!

Kraj grobova vaših što leže
u svetom, u svome domu,
smirena stoji vila.
Lice je njezino vedro – o, dosta je
tuga joj obraze patne već krila –
a grobovi vaši vjenčani cvijećem.

Mučeničke glave vi nijeme:
mi čutimo očiju vaših
gdje pouzdan pogled nas prati.

Omladina, 1921., br. 8.

Bratoljub Klaić (1909–1983)

ZRINSKI I FRANKOPAN

U katedrali na kamenoj ploči
Su tajna neka slova urezana
I samo jednom vidjet ih je moći,
A onda ne za cijelo ljeto dana.

To Trideseti je travnja. Ove noći
Iz groba diže lik se Frankopana
I sine sav u nekadašnjoj moći
I traži druga, traži Petra bana.

Ali njega nema. Krsto traži svuda
I pita Krista: »Kud se skrio, kuda?«
A Krist, što propet stoji na oltaru,

Pram Krsti sklanja mučeničku glavu
I šapće mu u tihom, tajnom žaru:
»On budi narod! Diže staru slavu!«

Omladina, 1928., br. 9–10.

Ivan Goran Kovačić (1913–1943)

MUČENICIMA PETRU ZRINJSKOM I FRANJI KRSTI FRANKOPANU (30. aprila 1931.)

Dulce et decorum est pro patria mori.
Horac.

Poju vihri niz tamne poljane,
topot konjâ prati njihov tihu plâč;
to je glas junakâ od kršćanske brane,
a oči im gore i vitlaju mač...
Okrenuše konje uzdahtane k jugu,
otkud razor strašni hrli kao lud.
Nagnu se nad grivu. Pozdrav druga drugu
šalje vihor brzi. Mač ranjava grud...
Ustaviše konje dva viteza mrka
i na Istok vojscu uperiše prst.
Vitlaju se mači. Nastavlja se trka:
Sve za Jadran plavi, za dom i za krst! –
– Uzdahe im piju crni vlažni zidi;
Krsto šalje pozdrav samotan i gluhi,
a »Žaluje srce da vilu ne vidi«.
Uz nju tek počiva tužaljka i duh...
Zasađuje pjesme kao cvijeće tuge
u malen i tihi svoje duše »vrt« –
i uzdiše junak kroz sve noći duge;
i čeka u pjesmi, u tužaljci smrt...
Sad cvijeće cvjeta, mlado sunce gori,
veli Krsto sjetno i dršće mu glas.
Brate Krsto, dulce pro patria mori! –
odvrati mu Petar – a to čeka nas...
Vihor tužno pjeva i nosi im kose
uz samrtni hropac i rastrgan glas...
i gasnu se oči vatrene što nose
jednu želju sobom, svome rodu Spas...

– Svud lovori poj u povrh naših stijena,
a boluje Jadran uskočki, i plav...
A »Jadranskog mora, još luta, sirena« –
– Do lava traži gdje je silni lav...

Zora, 1931., br. 32.